

ПЕДАГОГИКА

УДК: 004.8:37.013

DOI 10.33514/1694-7851-2025-4/2-143-151

Абдраева Н.Э.

доцент

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

tanzirek@list.ru**Сулайманова Г.**

магистрант

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

Эшназарова А.

магистрант

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

aida010801.a@gmail.com**БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫН ИНТЕГРАЦИЯЛОО ШАРТТАРЫНДА МЕКТЕПКЕ
ЧЕЙИНКИ КУРАКТАГЫ БАЛДАР МЕНЕН КӨРКӨМ-ЧЫГАРМАЧЫЛЫК ИШТИ
УЮШТУРУУ ПРОЦЕССИ**

Аннотация. Макалада мектепке чейинки курактагы балдарды интегративдик көркөм-чыгармачылык тарбиялоо маселеси баса белгиленет. Билим берүү процессин уюштуруунун формасы катары Топтук чыгармачылык долбоордун мүмкүнчүлүктөрү каралат. Макалада билим берүү процессин интеграциялоо шартында мектепке чейинки курактагы балдардын көркөм жана чыгармачылык ишмердүүлүгүн уюштуруунун заманбап ыкмалары мүнөздөлөт. Топтук чыгармачылык долбоордун мүмкүнчүлүктөрү баланын интегративдик сапаттарын өнүктүрүүгө багытталган баланын жана чоңдордун биргелешкен көркөм-чыгармачылык ишмердүүлүгүн уюштуруунун формасы катары каралат. Автор балдардын аң-сезиминде дүйнөнүн бүтүн картинасын калыптандыруу үчүн негиз болгон искусствонун синтезине кайрылат. Мектепке чейинки курактагы балдардын курактык өзгөчөлүктөрүнө жараша көркөм-чыгармачылык иш-аракеттердин өзгөчөлүктөрү бар. Мектепке чейинки балдардын көркөм жана чыгармачылык иш-аракеттерин уюштуруунун натыйжалуу формасы топтук чыгармачылык долбоорлор болуп саналат. Ишти пландаштыруу принцибин эске алуу менен комплекстүү-тематикалык негизде жүзөгө ашырылат. Биз балдардын көркөм-чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн башкы максаты педагогдун баланын табигый чыгармачылык белегин көрүүгө, музыка, сөз, кыймыл, образ аркылуу психологиялык тең салмактуулук жана стихиялуу импровизациялык көрүнүштөр үчүн шарттарды түзүүгө умтулуусу болушу керек деп эсептейт макалада авторлор.

Негизги сөздөр: Интеграция, көркөм-чыгармачылык иш-аракет, топтук Чыгармачыл долбоор.

Абдраева Н.Э.

доцент

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

tanzirek@list.ru

Сулайманова Г.

магистрант

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

Эшназарова А.

магистрант

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

aida010801.a@gmail.com

ПРОЦЕСС ОРГАНИЗАЦИИ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье подчеркивается проблема интегративного художественно-творческого воспитания детей дошкольного возраста. Рассматриваются возможности группового творческого проекта как формы организации образовательного процесса. В статье характеризуются современные подходы к организации художественно-творческой деятельности детей дошкольного возраста в условиях интеграции образовательного процесса. Возможности группового творческого проекта рассматриваются как форма организации совместной художественно-творческой деятельности ребенка и взрослого, направленной на развитие интегративных качеств ребенка. Автор обращается к синтезу искусств, который является основой для формирования целостной картины мира в сознании детей. Художественно-творческая деятельность имеет свои особенности в зависимости от возрастных особенностей детей дошкольного возраста. Эффективной формой организации художественно-творческой деятельности дошкольников являются групповые творческие проекты. Работа планируется и осуществляется на комплексно-тематической основе с учетом принципа планирования. Авторы статьи считают, что главной целью художественно-творческой деятельности детей должно быть стремление педагога увидеть природный творческий дар ребенка, создать условия для психологического равновесия и спонтанных импровизационных проявлений через музыку, слово, движение, образ.

Ключевые слова: Интеграция, художественно-творческая деятельность, групповой творческий проект.

N.E. Abdraeva

Associate Professor

Kyrgyz State University named after I. Arabyev

Bishkek c.

tanzirek@list.ru

G. Sulaimanova

master's student

Kyrgyz State University named after I. Arabyev

Bishkek c.

A. Eshnazarova

THE ORGANIZATION OF ART AND CREATIVE ACTIVITY WITH CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IN THE CONDITIONS OF INTEGRATION OF EDUCATIONAL PROCESS

Annotation. The article highlights the problem of integrative artistic and creative education of preschool children. The possibilities of a group creative project as a form of organizing the educational process are considered. The article describes modern approaches to the organization of artistic and creative activities of preschool children in the context of the integration of the educational process. The possibilities of a group creative project are considered as a form of organizing joint artistic and creative activities of a child and an adult aimed at developing the integrative qualities of a child. The author refers to the synthesis of art, which is the basis for the formation of a holistic picture of the world in the minds of children. Artistic and creative activity has its own peculiarities depending on the age characteristics of preschool children. Group creative projects are an effective form of organizing artistic and creative activities of preschoolers. The work is planned and carried out on a comprehensive thematic basis, taking into account the principle of planning. The authors of the article believe that the main goal of artistic and creative activity of children should be the teacher's desire to see the child's natural creative gift, to create conditions for psychological balance and spontaneous improvisational manifestations through music, word, movement, image.

Keywords: Integration, art and creative activity, group creative project.

Заманбап мектепке чейинки билим берүүнүн актуалдуу проблемаларынын бири болуп бүтүндөй билим берүү процессин уюштуруу маселеси саналат. Балдардын интегративдик сапаттарын өнүктүрүү, алардын аң-сезиминде дүйнөнүн бүтүн картинасын калыптандыруу менен байланышкан, федеранын зыгыр мамлекеттик талаптары менен жөнгө салынуучу кол билим берүү мекемелеринин дошаларынын жоопкерчилиги өсүүдө. Көркөм-чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү процессинде искусствонун ар кандай түрлөрүн жана көркөм-чыгармачылык ишмердүүлүктүн түрлөрүн интеграциялоо принциби маанилүү ролду ойнойт. Мектепке чейинки педагогикада балдар ишмердигинин түрлөрүн интеграциялоо проблемасы боюнча теориялык негиздер жана практикалык тажрыйба топтолгон (Н.А. Ветлугина, Т. С. Комарова, Т.Н. Доронова, О.П. Радынова, Р. М. Чумичева, А. Гогоберидзе, В. А. Жилин, Т. Э. Тютюнникова, Т. А. Боровик, Н. В. Федина ж. б.). Интегративдик көркөм-чыгармачылык тарбиянын башкы милдети-буларда баланын музыка, көркөм сүрөт искусствосу, адабият, театр, бий дүйнөсүнө кирүүсү катары түшүнүлөт. Искусство-адамзаттын руханий жашоосундагы, көркөм Чыгармачылыктагы эң маанилүү тармактардын бири. Анда көркөм образдарда дүйнөнү атайын таанып-билүү, сөздө, үндөрдө, кыймылда, боекто, мейкиндикте, убакытта руханий, идеялык мазмунду камтыган образдарды жаратуу биригет.

Мектепке чейинки билим берүү уюмунда төмөнкү негизги компетенттүүлүктөрдүн пайдубалын калыптандыруу каралган:

Эмоционалдык-инсандык компетенттүүлүк – бул өз сезимдерин, эмоцияларын түшүнүү жана аларды башкаруу, гендердик стереотиптер менен чектелбестен, өзүнүн

сезимдерди эркин билдирүү, жакындарынын сезимдерин жана эмоцияларын аныктоо, өзүн-өзү таануу ыкмаларын өнүктүрүү (өзүн-өзү аңдап билүү, өзүн-өзү өнүктүрүү, өзүн-өзү башкаруу, өзүн-өзү баалоо, өзүн-өзү талдоо, өзүн-өзү көзөмөлдөө). Компетенттүүлүк эмпатияны өнүктүрүү, эмоцияларды түшүнүү, эмоцияларды башкара билүүнү; стресске туруктуулукту сактап, психикалык жана физикалык жыргалчылыкты камсыз кылуу, сергек жашоо образына берилгендик, өзү жана айланадагы дүйнө менен гармонияга умтулуу, өзүн-өзү жөнгө салуу көндүмдөрүн калыптандыруу, өзүнө болгон ишенимди өнүктүрүү жана жашоодогу кыйынчылыктарды жеңүү жөндөмүн камтыйт.

Таанып-билүү жана иш-аракеттик компетенттүүлүк- бул баланын курчап турган дүйнөнү жигердүү жана максаттуу изилдөөгө, таанып-билүүнүн ар кандай ыкмаларын (байкоо, эксперимент, салыштыруу) аң-сезимдүү түрдө колдонуу жана алган билимдерин жана көндүмдөрүн турмуштук маселелерди чечүү үчүн практикалык иш-аракеттерде өз алдынча колдонуу жөндөмүнүн калыптанышы. Компетенттүүлүк инсандын табигый чөйрө менен байланышын түшүнүүнү, өз алдынча билим алууга жана үзгүлтүксүз өнүгүү менен жаңы билимдерди өздөштүрүүгө умтулууну, үйрөнүүгө ачык болууну, жаңы идеяларды кабыл алууга даярдыкты, учурдагы көйгөйлөрдү чечүү үчүн билимди колдонуу, оң натыйжаларга жетишүүнү, маалыматтарды талдоону, моделдерди аныктоону жана объективдүү талдоону, маалыматтын негизинде чечимдерди кабыл алууну, маалыматтан сынчыл тыянак чыгарууга, оригиналдуу идеяларды жана чыгармачылык чечимдерди жаратып, аларды ишке ашырууга үйрөтөт.

Социалдык жана коммуникативдик компетенттүүлүк- ар кандай кырдаалдарда ар кандай адамдар менен мамиле түзө билүү жана аны сактап калуу жөндөмдүүлүгү жана ошого жараша ага укук жана мүмкүнчүлүк, жоопкерчиликти өзүнө алуу, конфликттерди жөнгө салуу, башкалардын сөзүн түшүнүү жөндөмү, эркин баарлашуу укугу жана бардык балдарга өз идеяларын жана божомолдорун эркин билдирүү тажрыйбасына ээ болуу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөр. Компетенттүүлүк командада иштөө көндүмдөрүн өнүктүрүүнү, ролдорду бөлүштүрүү жана жалпы максаттарга жетүү, өз оюн ачык жана натыйжалуу баяндоо, ар түрдүү аудиториялар менен өз ара аракеттенүү жана коммуникациянын ар түрдүү формаларын колдоно билүү, маданий көп түрдүүлүктү баалай билүү, каада-салттарды урматтап аны заманбап коомдо колдонууга жана сактоого көмөктөшүү, адилеттүүлүк принциптерине берилгендикти, коомдун кызыкчылыктарын урматтоону билдирет.

Маалымат жана санариптик компетенттүүлүк- бул чоңдордун көзөмөлү астында балдарга жеткиликтүү санариптик технологияларды (планшеттерди, смартфондорду, компьютерлерди) жана ресурстарды (билим берүүчү оюндар, мультфильмдер, билим берүү колдонмолору) мазмундуу жана коопсуз пайдаланууга мүмкүндүк берүүчү негизги билимдердин, көндүмдөрдүн жана баштапкы идеялардын жыйындысы. Муну менен бирге санариптик чөйрөдө коопсуз жүрүм-турумдун негизги эрежелерин түшүнүү, ошондой эле чындык менен виртуалдык дүйнөнү ажырата билүү, бул процесстер максаттуу педагогикалык коштоо жана ата-энелердин көзөмөлү аркылуу калыптанат. Компетенттүүлүк китепке жана окууга болгон кызыгууну, маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонууну билдирет.

Ошондой эле балдардын айлана-чөйрө менен натыйжалуу өз ара аракеттенүү жөндөмүн, маселелерди чече билүүсүн, чыгармачыл ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү жана өзгөрүп турган шарттарга ыңгайлаша билүүсүн калыптандырууга негизделген жумшак жана катуу көндүмдөрдү эске алуу милдеттүү болуп саналат.

Жумшак көндүмдөр (soft skills) – бул социалдык жана коммуникативдик көндүмдөрдү, эмоционалдык интеллектти, команда менен иштей билүүнү жана кагылышууларды чече билүүнү камтыйт. Ошондой эле алар балдардын сынчыл ой жүгүртүүсүн жана креативдүүлүгүн өнүктүрөт. Компетенттүүлүккө негизделген мамиле бул көндүмдөрдү оюндар, башка балдар менен өз ара аракеттенүү, биргелешкен тапшырмаларга катышуу жана ролдук оюндар аркылуу калыптандырууга өбөлгө түзөт.

Катуу көндүмдөр (hard skills) – бул көбүрөөк конкреттүү көндүмдөргө тиешелүү, мисалы: тамгаларды, сандарды, математиканын негиздерин билүү, тиричилик буюмдарын колдонуу, ошондой эле мындан аркы билим алуу үчүн зарыл болгон базалык көндүмдөрдү өздөштүрүү. Компетенттүүлүккө негизделген мамиленин алкагында бул көндүмдөрдү өнүктүрүүгө практикалык ишмердүүлүк аркылуу, күнүмдүк турмушта пайдалуу боло турган эрежелерди жана технологияларды үйрөтүү аркылуу өзгөчө көңүл бурулат.

Билим берүү жана тарбиялоо процесстери балдардын жаш курагына жана жеке өзгөчөлүктөрүнө жараша алардын физикалык, социалдык-эмоционалдык, таанып-билүү жана когнитивдик өнүгүүсүнө, чыгармачылыгына жана эстетикалык өнүгүүсүнө, сабаттуулугуна жана баарлашуусуна багытталат.

Багуу жана көзөмөлдөө төмөнкүлөрдү камтыйт:

- 1) коопсуздукту камсыз кылуу: коопсуз чөйрөнү түзүү, жаракат жана кырсыктардын алдын алуу;
- 2) гигиеналык багуу: жуунууга, кийинүүгө, даараткананы пайдаланууга жардам берүү жана башка гигиеналык процедуралар;
- 3) тамактанууну уюштуруу: баланын жаш курагына жана муктаждыктарына ылайык толук кандуу жана тең салмактуу тамактанууну камсыз кылуу;
- 4) күн тартибин сактоо: уктоо, сейилдөө, оюн жана сабактарды уюштуруу;
- 5) туруктуу байкоо жүргүзүү балдардын коопсуздугун камсыз кылуу жана алардын муктаждыктарын аныктоо.

Педагогикалык процесс, багуу жана көзөмөлдөө балдардын мектепке чейинки билим берүү уюмунда болгон бардык убактысынын ичинде жүргүзүлөт жана ар бир курактык этапта алардын билим алуусунун, өнүгүүсүнүн жана тарбиясынын зарыл деңгээлин камсыз кылат. Бул иштер мектепке чейинки билим берүү уюмдары үчүн санитардык-эпидемиологиялык эрежелерге жана нормаларга ылайык жүргүзүлөт [1].

Окутуу жана өнүктүрүүчү сабактардын планы – бул балдардын өнүгүүсүнүн жеке, жаш курактык жана физиологиялык өзгөчөлүктөрүнө жараша сабактардын узактыгын, жума ичиндеги жүгүн, тематикасын жана мазмунун аныктаган негизги документ. Ал мектепке чейинки билим берүүнүн негизги, вариативдүү жана кошумча программаларын, окуу пландарын иштеп чыгууга негиз болуп саналат.

Ушул планга таянып, мектепке чейинки билим берүү уюмдары жана жеке ишкерлер (мектепке чейинки билим берүү кызматын көрсөткөндөр) жылдык иш планын, бир жылга эсептелген календардык-тематикалык пландарды, сабактардын расписаниесин, мугалимдердин календардык пландарын жана күн тартибин иштеп чыгышат. План мазмуну жана түзүлүшү өзгөчө билим берүү муктаждыктары бар балдар менен коррекциялык-педагогикалык иш жүргүзүү үчүн толукталышы мүмкүн.

Бала бакчада инсанга багытталган окуу процессин уюштуруу— бул билим берүү чөйрөсүн жана педагогикалык өз ара аракеттенүүнү куруу, мында ар бир мектепке чейинки баланын жеке муктаждыктары, кызыкчылыктары, жөндөмдөрү жана өнүгүү темпи негизги

багытты түзөт. Бул ыкма баланын өз алдынча окуусуна жана өнүгүшүнө активдүү катышуусун, анын демилгеси, өз алдынчалыгы жана өзүн көрсөтүүсү үчүн шарттарды түзүүнү, ошондой эле ийкемдүү пландаштырууну жана ар бир тарбиялануучунун өзгөчөлүгүнө жараша педагогикалык ишмердүүлүктү адаптациялоону камтыйт [2].

Билим берүү процессинин максаты баланын ар тараптуу өнүгүүсү үчүн шарттарды түзүү, анын жөндөмдүүлүктөрүн ачуу, негизги компетенциялардын калыптандыруу, ийгиликтүү социалдаштыруу жана андан ары билим берүү.

Тарбия-окуу процесси Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарга кам көрүү» мамлекеттик билим берүү стандартынын талаптарынын жана окуу планынын негизинде ишке ашырылат.

Бул процесс төмөнкүлөрдү камтыйт:

Физикалык өнүгүү: кыймылдын негизги көндүмдөрүн калыптандыруу жана жалпы жана майда моторикасын өркүндөтүү, дене тарбия көнүгүүсүнө жана сергек жашоо образына аң-сезимдүү муктаждыкты өнүктүрүү, ошондой эле өз алдынчалыкты жана бакубат жашоону камсыз кылуу үчүн өзүнө кам көрүү жана гигиеналык көндүмдөрдү өздөштүрүү.

Таанып-билүү жана когнитивдик өнүгүү: баланын кызыкчылыгын жандандыруу жана дүйнөнүн бүтүндүк көрүнүшүн калыптандыруу аркылуу өзү, табият, коом, технология жөнүндө негизги түшүнүктөрдү өздөштүрүү, логикалык ой жүгүртүүнү, эс тутумду, көңүл бурууну, фантазияны, изилдөө жана көйгөйдү чечүү көндүмдөрүн өнүктүрүү, STEAM билим берүүнүн пайдубалын түптөө аркылуу кызыгууну стимулдаштыруу жана дүйнөнүн бир бүтүн элестетүүсүн калыптандыруу.

Социалдык жана эмоционалдык өнүгүү: бул баланын социалдык нормаларды жана баалуулуктарды өздөштүрүү, эмоционалдык интеллектти өнүктүрүү (эмоцияларды түшүнүү жана башкаруу), теңтуштар жана чоңдор менен натыйжалуу баарлашуу жана конструктивдүү өз ара аракеттенүү көндүмдөрүн калыптандыруу, өзүнө оң көз карашты, демилгени, өз алдынчалыкты, адеп-ахлактык сапаттарды, ошондой эле жарандык иденттүүлүктүн жана патриотизмдин негиздерин түптөө.

Чыгармачылык жана эстетикалык өнүгүү: дүйнөнү эстетикалык кабыл алуу негиздерин калыптандыруу, көркөм чыгармачылык ишмердүүлүктүн ар кандай түрлөрүнө (сүрөт искусствосу, дизайн), музыкалык жана ритмикалык сабактарга активдүү катышуу аркылуу визуалдык ишмердүүлүк, музыка, адабият, элестетүү, көркөм-театралдык ишмердүүлүк аркылуу чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү.

Сабаттуулук жана коммуникация: оозеки кептин бардык компоненттерин (фонетикалык, лексикалык, грамматикалык) өнүктүрүү, активдүү жана пассивдүү лексиканы байытуу, ырааттуу кепти, баарлашуунун диалогдук жана монологдук формаларын калыптандыруу, угууну жана фонематикалык угууну өнүктүрүү, сабаттуулукту өздөштүрүүгө даярдоо (тыбыштык талдоо, окуунун жана жазуунун негиздери), ошондой эле вербалдык жана вербалдык эмес байланыш жөндөмүн өнүктүрүү бул баланын коомдогу ордун ийгиликтүү жүргүзүүгө жана өзүнүн ойлорун так жана ачык билдирүүгө жардам берет.

Я.А.Коменскийдин аныктамасы боюнча, искусство - бул адамдын жөндөмдүүлүктөрүн жана белектерин көрсөтүү мүмкүн болгон чөйрө. Дал ушул искусство аркылуу адамзаттын руханий тажрыйбасын өткөрүп берүү, муундар ортосундагы байланышты калыбына келтирүү ишке ашат. Искусство интеграциясы балдардын аң-сезиминде дүйнөнүн бүтүн картинасын калыптандырууга жардам берет, өзүнүн маанилүүлүгүн түшүнүүгө өбөлгө түзөт [6].

Искусствонун синкреттик өзгөчөлүгү педагогикалык ориентирге айланат, анткени мектепке чейинки курактагы балдар интеграцияланган ишмердүүлүктө реалдуулукту образдардын, көркөм-экспрессивдүү каражаттардын уникалдуу системасы аркылуу өздөштүрүшөт жана кайра:

* кеп ишмердиги-экспрессивдүүлүктүн каражаты сөз (интонация, үн, үндөр, фонемалар, ритм, образдуу аныктамалар);

* музыкага-интонация, обон, ритм, гармония, динамика;

* жемиштүү иш-форма, сызык, штрих, түс, композиция, ритм, материал;

* кыймыл-жаңсоолор, мимика, позалар. Байкоолор көрсөткөндөй, образдын идеясы бала толугу менен өткөрүп берет жана чагылдырат. Мисалы, жамгыр сүрөтүн балдар ар кандай экспрессивдүү каражаттар аркылуу жеткиришет:

* түсү, сызыктары, формасы жана ар кандай материалдарды (кагаз, кездеме, желим, мончок ж. б.) колдонууда;

* үн менен, үн чыгаруучу материалдар же Музыкалык аспаптар колдонулат (шыбыраган кагаз, жаңгак кабыгы, металл түтүк, ышкырык, металлофон, үч бурчтук, суу ж. б.);

* ар кандай буюмдар менен (тасма, газ жоолук, жоолук, фольга жамгыры, самын көбүктөрү ж.б.) мотор импровизациялары менен. Сүрөт борбор, музыканы, сөздү, кыймылды, түстү, форманы, убакытты бириктирген негизги бирдик катары иштейт. Бул биригүү баланын ажырагыс өнүгүүсүнүн мазмунун интеграциялоого мүмкүндүк берет.

Мектепке чейинки курактагы балдардын курактык өзгөчөлүктөрүнө жараша көркөм-чыгармачылык иш-аракеттердин өзгөчөлүктөрү бар. Мектепке чейинки балдардын көркөм жана чыгармачылык иш-аракеттерин уюштуруунун натыйжалуу формасы топтук чыгармачылык долбоорлор болуп саналат. Ишти пландаштыруу Интеграция принцибин эске алуу менен комплекстүү-тематикалык негизде жүзөгө ашырылат. Биз балдардын көркөм-чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн башкы максаты педагогдун баланын табигый чыгармачылык белегин көрүүгө, музыка, сөз, кыймыл, образ аркылуу психологиялык тең салмактуулук жана стихиялуу импровизациялык көрүнүштөр үчүн шарттарды түзүүгө умтулуусу болушу керек деп эсептейбиз. Ошентип, чыгармачылык процесстин ийгилиги баланы чыгармачылык ишке киргизүү канчалык органикалык (өнүгүү этаптарына жараша) жүзөгө ашырылгандыгына жана бул иштин формалары, каражаттары жана ыкмалары чыгармачылык максаттарга жана милдеттерге канчалык шайкеш келээрине жараша болот [6, 301 б.].

Топ чыгармачылык долбоору "Кышкы жомок" мектепке чейинки курактагы балдар үчүн милдеттери. Жаратылыштын кубулуштарын байкоодо эмоционалдык жооп берүүнү, угуу жана тактилдик сезимдерди (кар жааганда, кар астында кар күрткүсү, муздардын хрусталь шыңгырашы, бороондун үндөрү, кардын, муздун тийиши), майда моториканы (манжалык оюндар), кыймылдарды координациялоону (клавес ойноодо, б. а. жыгачтан жасалган ритмикалык таякчаларда), ритм сезимин өнүктүрүү; музыкалык аспапта ойноонун коштоосунда бир үндө интонациялоого үйрөтүү; кыш жөнүндө кыска аңгеме түзүү жөндөмүн өнүктүрүү; музыкалык аспаптардын үн касиеттерин үйрөнүү, кыймылда образдуу импровизация жөндөмүн өнүктүрүү; кар, кар, музду чагылдырууда кышкы колоритти чагылдырууга үйрөтүү. Материалдар: Муз чиптери, кар бүртүкчөлөрү, музыкалык аспаптар (анын ичинде түтүктүү металлофон), альбомдор, ватман, боктор, синтепон, кебез, желим; мультимедиапроектор, пластикалык кар бүртүкчөлөрү; газ жоолуктары; фонограммалар, музыкалык борбор. Иш-аракеттин мазмуну биринчи этап (даярдык) кечээ кечинде педагог

менен балдар шамалды, жааган карды, бороонду байкап турушат. Кар бүртүкчөлөрү түркүн түстүү, айдын жарыгында, фонарьда учкундары байкалат. Жаратылыштын үндөрүн угуңуз. Балдар п.а. Вяземскийдин "Масленица бөтөн жерде" аттуу ырынын фрагментин угушат жана окушат (үйрөнүшөт). Салам, ак күмүш Брока сарафанында! Сага бриллиант жалындаган нурдардай ... Саламат, орус балкасы, боемо Жаным, Аппак ак лебедка, Салам, кыш эне! Экинчи этап (интеграцияланган көркөм-чыгармачылык иш-аракет)

1. Музыкалык залда саламдашуу педагог ырды угууну сунуштайт. Текстти коштогон фонограмма (педагогдун тандоосу боюнча) угулат. Кабырчыктар ак учат, кышкы бакчаны калкалайт. Бакчанын жолдоруна кар бүртүкчөлөрү тынч түшөт. Бул жаңы жылдык бал! Кимдир бирөө бакча дуба. Бул сыйкырчы ким? Тезирээк айт!

2. Ритмодекламация "Кыш келди" балдар кыш жөнүндө өз таасирлерин ритмодекламация, сүйлөө менен беретдекламациялар өз текстин жана обонун кошуу менен. Ар бир сапты бир бала сүйлөйт. Текстти айтуу менен, балдар тексттин мазмунуна ылайык музыкалык аспаптарда импровизация жасашат. Инструменттерди тандоо өз каалоосу боюнча жүргүзүлөт. Кыш келди... (металлофондо Глиссандо, тарелкага уруу, трубочкада ойноо, балык уулоочу коңгуроо, флейта ж.б.) дарактар ак турат... (ксилофондо өзүнчө үндөр, жыгач кутуда ойноо, клавиес, маракастын жеңил үндөрү ж. б.) бакчалар жана скверлер ак көйнөк кийишти... (кол барабандын мембранасында алакан менен ойноо, үч бурчтук, флейта, металлофон, коңгуроо, гитара, жаңгак, шылдырак, банкалар кум же туз менен ж. б.) кар акырын түшөт... (үч бурчтуктун, металлофондун айрым үндөрү.) Суук ...(табакка сокку, үч бурчтукка уруу.) Жаңы жылдык жомок... (металлофондо Глиссандо, коңгуроодо ойноо, металл түтүкчөлөр, пианинонун ачык кылдары, флейтадагы обон ж.б.) кереметтер ...

3. Манжа оюну "кыш" (текстти кол кыймылдары менен жеткирүү).

4. "Кышкы жомок" педагог балдарга кышкы жаратылыштын сүрөттөрүн эстеп, кыш жөнүндө жомок ойлоп табууну сунуш кылат. Варианттар:

1-бала. Кыш муз сарайында жашайт. Ал сепилдин муздарын, дубалдарын, терезелерин тоңдурут, муздак абаны үйлөйт.

2-бала. Муз сарайында кристалл шыңгырайт.

3-бала. Карлуу перилер жана бороондор сепилдин домендерин кайтарып, эч кандай муз эрип кетпешин камсыз кылышат, ошондо карлуу кышкы жомок түбөлүккө уланат.

5. Музыка, ырдоо жана кыймыл (педагогдун тандоосу боюнча фонограмма) балдар эки топко бөлүнөт. Биринчиси: газ жоолукчан балдар (жоолук, лента, фольга жамгыры) – кар ханышасынын "кыш" жана "кызматчылары": муздак шамал, түндүк дем, бороон, кар; экинчи топ: колунда музыкалык "муздары" бар балдар (линиядагы түтүктүү металлофондон түтүк). Кар ханышасынын кызматчылары кыш падышалыгында баарын тоңдурушат. Сууктан мөңгүлөр, терезелер, сепилдин дубалдары шыңгырайт, баары сыйкырдуу кристалл шыңгырга толот. Жоолук салынган балдар тобу музыкага импровизация жасашат. Балдар үнүн чыгарып, металл түтүккө таяк менен ойношот. Балдар өздөрүнүн (сыйкырдуу, сырдуу, сырдуу) сезимдерин "Кышкы жомок" импровизациялык хореографиясында жеткиришет.

6. Изостудияда балдар кышкы жомоктун таасирлери менен бөлүшүшөт. Тиешелүү түстөгү боекторду тандап, кышкы пейзажды, маскасыз кар ханышасын же Шайыр кар кызды боейт. Муздак түс-көк, кочкул, ак; жылуу түс-кызгылт, сары. Экранда фольга, синтепондун кесиндилерин, желим тамчыларын колдонуп, балдар жука жазылган кокошниктер менен кооздогон кар бүртүгүнүн сүрөтү чагылдырылат.

Үчүнчү этап (сабактын жыйынтыгы) балдар кол менен жасалган иштерин педагог менен бирге талкуулап, кемчилик, артыкчылыктарын белгилешет.

Төртүнчү этап (ой жүгүртүү) мугалим менен кечки сейилдөөдө балдар кайрадан жаратылыш кубулуштарына көңүл буруп, кыш мезгилинин белгилерин аташат. Фонардын же айдын жарыгында жаркыраган кар бүртүкчөлөрүн карап көрөлү, жаратылыштын үндөрүн угунуз. Кыш тууралуу таасирлери менен бөлүшүп, музыкалык аспаптарда музыка ойногону, түрдүү материалдардын жардамы менен кыймылга импровизация кылганы, кантип чийилгени, кыш тууралуу жомок ойлоп тапканы, Вяземскийдин ырынан үзүндү окуу менен коштолот [3].

Жыйынтыктап айтканда, бала бакчадагы чыгармачыл иштерди туура уюштуруу жана алып баруу тарбиячынын чыгармачыл дараметине жараша болот.

Колдонулган адабияттар:

1. Баренбойм Л.А. Путь к музицированию. – Л.: Сов. композитор, 1979. – 34 с.
2. Комарова Т.С. Основы развития художественно-творческих способностей у детей дошкольного возраста//Гуманизация педагогического процесса дошкольного учреждения: Межвуз. сб. науч. тр. – Магнитогорск, 1995.
3. Коменский Я.А. //Избр. пед. соч. – М.: Учпедгиздат, 1955.
4. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В., Петров А.Е. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. педвузов и системы повышения квалификации кадров / Под ред. Е.С. Полат. – М.: Академия, 2005.
5. Скоролупова О.А., Федина Н.В. О комплекснотематическом принципе построения образовательного процесса в дошкольном образовании // Дошкольное воспитание. 2010. № 5.
6. Омуралиева Э.К. Мектепке чейинки балдарга экологиялык тарбия берүү//Вестник КГУ имени И.Арабаева/2022. – 301 с.

Рецензент: педагогика илимдеринин кандидаты, доцент Жуматаева А.С.